

Lastenkirja työvälineeksi lastensuojeluun

Hokkanen, Outi

Kanerva, Hanna

2013 Otaniemen yksikkö

Laurea-ammattikorkeakoulu
Otaniemen yksikkö

Lastenkirja työvälineeksi lastensuojeluun

Outi Hokkanen
Hanna Kanerva
Sosiaalialan
koulutusohjelma
Kehittämishanke
Marraskuu 2013

Hokkanen Outi
Kanerva Hanna

Lastenkirja työvälineeksi lastensuojeluun

Vuosi	2013	Sivumäärä	25
-------	------	-----------	----

Kehittämishankkeen tavoitteena oli kehittää lastensuojelun sektorille lapsilähtöinen työväline omaohjaajatyöskentelyn tueksi. Kehittämishanke toteutettiin tiiviissä yhteistyössä espoolaisen Auroran vastaanottokodin kanssa. Kehittämishankkeen tuloksena syntyi kuvitettu lastenkirja, jonka tarkoituksena on toimia toisaalta tiedonkeruun välineenä, toisaalta keinona antaa lapselle tietoa vastaanottokodista ja lastensuojelun asiakkuudesta tarinan muodossa. Tarkoitus on auttaa lasta nimeämään ja tunnistamaan tunteita yhdessä aikuisen kanssa. Lastenkirja kohdennettiin ensisijaisesti työvälineeksi vastaanottokotien omaohjaajatyöskentelyyn, mutta myös muiden sektorin toimijoiden on mahdollista hyödyntää sitä.

Kehittämishankkeen lähtökohtana oli halu kehittää keskustelevaa omaohjaajatyötä tukeva työväline, jonka avulla olisi mahdollista pyrkiä parantamaan lasten ymmärretyksi tuleamista ja tukea heidän ymmärrystään lastensuojelun asiakkuuden sisällöstä. Kehittämishankkeen toimintaympäristön kuvailussa käsitellään lastensuojelua ja vastaanottokoteja. Teoriaosuudessa avataan käsitteitä tunnetaidot, tunnetyövälineet ja satua tunnetyövälineenä. Kehittämishankkeen metodologisena kehyksenä käytettiin toimintatutkimuksen piirteitä. Keskeisenä aineistonkeruumenetelmänä olivat kahden lastensuojelun sosiaaliohjaajan haastattelut, joihin hankkeen tuloksena syntynyt lastenkirja pohjautui.

Hokkanen Outi
Kanerva Hanna

A children's Book as a Tool for the Child Protection Services

Year	2013	Pages	25
------	------	-------	----

The aim of final project was to develop a child-based tool for the use of professionals working in reception centers in the child protection services sector. The final project was conducted in co-operation with a child protection reception center Aurora, located in Espoo. As a result of the project a children's picture book was produced. The aim of the book is to serve as a tool for gathering information as well as providing the child with information on the reception center and on being a client of the child protection services in the form of a story. The book also provides the means for the child to identify and name emotions together with an adult. The book is aimed mainly for the use of counselors working as personal-counselors for a child in the reception center, but can also be utilized by other professionals in various sectors.

The basis for final project was the desire to develop communicative counselor work, so as to improve the children's possibility to be understood as well as to improve their understanding for the content of being a client within the child protection services. In the description of the operational environment of the project, child protection services and reception centers are discussed. In the theory portion of the final project report, the concepts of emotion skills, tools for emotions as well as stories as a tool for emotion skills are opened and defined. Aspects of action research were used in the frame work used of the final project report. The central method for collecting data was interviews. The interviews were conducted by interviewing two child protection social workers. The book produced by the project was based on the interviews conducted.

Keywords: Child protection services, emotion skills, tools, action research.

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Kehittämishankkeen toimintaympäristö	6
2.1	Lastensuojelu	6
2.2	Vastaanottokodit	7
3	Kehittämishankkeen tarve ja lähtökohdat.....	8
3.1	Haastattelut.....	9
3.2	Haastattelut lastenkirjan pohjana	10
3.3	Kehittämishankkeen tavoitteet	12
4	Kehittämishankkeen tietoteoreettiset lähtökohdat	12
4.1	Tunnetaidot	12
4.2	Tunnetyövälineet.....	13
4.3	Tunnetyövälineenä satu.....	13
5	Kehittämishankkeen metodologiset asetelmat	14
5.1	Toimintatutkimus	14
5.2	Prosessikuvaus	15
6	Kuvitettu lastenkirja: Eelis.....	16
6.1	Päähenkilö ja muut kirjan henkilöt	16
6.2	Rakenne ja juoni	17
7	Kehittämishankkeen arviointi	17
8	Pohdinta	18
9	Kehittämishankkeen eettisyys	19
	Lähteet	21
	Liitteet.....	23

1 Johdanto

Lapsen kuulluksi tuleminen ja asema lastensuojelun asiakkuuksissa ovat nousseet keskeisiksi kehittämisen kohteiksi lastensuojelun kentällä.

Kehittämishankkeen tarkoituksena on tuottaa työväline, kuvitettu lastenkirja, yhdessä työelämän kumppaneiden kanssa. Kehittämishanke perustuu toimintatutkimuksen piirteisiin, jotka toimivat lähtökohtana kehittämishankkeen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Yhteistyökumppanina opinnäytetyötä kehittämässä ovat kaksi espoolaisen Auroran vastaanottokodin työntekijää. Lastenkirjan tavoitteena on antaa lapsille tietoa siitä, mitä vastaanottokodissa asuminen lapsen kannalta tarkoittaa ja tarjota lastensuojelutyöntekijöille työväline, jonka avulla he voivat käsitellä lastensuojelun asiakkuuden herättämiä tunteita yhdessä lapsen kanssa.

2 Kehittämishankkeen toimintaympäristö

2.1 Lastensuojelu

Lastensuojelu on lakisääteistä toimintaa, jonka tavoitteena on toteuttaa Lapsen oikeuksien sopimusta. Toimintaa ohjaavan lastensuojelulain avulla pyritään turvaamaan jokaisen lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Konkreettisen toiminnan tasolla laki velvoittaa sosiaalihuollon pyrkimykseen vaikuttaa lasten ja nuorten kasvuoloihin heidän hyvinvointinsa edistämiseksi, kehittämään ehkäisevää lastensuojelutyötä eli kehittämään palveluja kasvatuksen tukemiseksi sekä turvaamaan lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. (Bardy 2009, 39).

Lastensuojelun kohteena ovat aina olleet turvattomat lapset, vaikka lasten turvattomuuden syyt ovatkin vaihdelleet eri aikakausina. 2000- luvulla lasten turvattomuudesta puhuttaessa puhutaan lasten pahoinvoinnista tai lasten laiminlyömisestä. Lasten pahoinvointia voidaan kuvata lasten turvattomuuden kokemuksina, jotka ilmenevät lapsen kasvua uhkaavana oireiluna tai kehitysongelmina. (Laiho 2010, 161).

Bardyn (2009, 41) kuvaus lastensuojelun ydintehtävästä on hyvinkin yksinkertainen: ” Se on lapsen kehityksen ja terveyden turvaamista ja sitä vaarantavien tekijöiden poistamista”. Kuvauksen yksinkertaisuudesta huolimatta lastensuojelutarpeen taustalla olevat tilanteet ovat kuitenkin äärimmäisen moninaisia, joskus riittää lyhytkestoinenkin apu, toisinaan tukea tarvitaan läpi lapsuuden, kaikilla hyvinvoinnin osa-alueilla. Bardyn mukaan lastensuojelu perustuu *lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen*. Käsite muodostuu ajatuksesta, että perhe on primääri ja lapsen oikeuksia tulee kunnioittaa.

Ydinperhe on herkkä särkymään: parisuhdeongelmat, uupumus, yllättävät kriisit, mielenterveys- ja päihdeongelmat, rikokset, pahoinpitely ja laiminlyönti, syitä on monia. Kun vanhemmat ovat tavalla tai toisella ylikuormittuneet, lastensuojelun tehtävänä on puuttua ja lieventää tätä stressiä inhimillistä arvokkuutta arvostavalla käytännön työllä, konkreettisen avun ja tuen antamisella. Käytännön työn lisäksi, ja myös sen rinnalla, lastensuojelutyö sisältää erilaisten suhdeverkostojen parissa työskentelyä, luottamuksen synnyttämistä ja vahvistamista sekä työskentelyä tunteiden parissa. (Bardy 2009, 42).

Laiho (2010, 161) näkee Bardyn (2009, 41) tavoin tavanomaisimpina syinä lasten ja nuorten suojelun tarpeeseen vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat, mutta painottaa myös erilaisten vuorovaikutus- ja tunne-elämän ongelmien, lasten koulunkäyntivaikeuksien, psyykkisten ongelmien sekä päihteiden käytön lastensuojelun asiakkuuden osatekijöinä. Ennen kaikkea Laiho (2010, 161) kuvaa 2000-luvulle ominaiseksi kuitenkin lastensuojelun tarpeeseen johtavan lapsen pahoinvoinnin syiden olevan moninaisia eikä yksiselitteistä syytä voida nimetä.

2.2 Vastaanottokodit

Saastamoinen (2010, 90) määrittelee vastaanottokodin lastensuojelulaitokseksi, jossa järjestetään lapsen lyhytaikainen sijaishuolto. Lapsi on vastaanottokodissa siihen asti, kunnes hänelle löytyy pysyvämpi sijoituspaikka lastensuojelun sijaishuollon piirissä tai hän kotiolosuhteiden muutosten myötä voi palata vastaanottokodista huoltajiensa luokse.

Vastaanottokodin perustehtävänä on arvioida sitä, missä lapsi saa turvallista ja tarpeidensa mukaista hoitoa ja huoltoa. Toiminnan ominaispiirteitä on lasten ja nuorten perushoidon lisäksi lastensuojelun tarpeessa olevan lapsen ja perheen elämäntilanteen arvioiminen ja selvittäminen sekä tarvittavan kriisityön järjestäminen lapselle, perheelle ja läheisille. (Saastamoinen 2010, 90).

Työskentely vastaanottokodeissa on luonteeltaan perhe- ja verkostokeskeistä. Vastaanottotoiminnan avulla pyritään löytämään lapsen edun mukainen ratkaisu tilanteeseen yhdessä lapsen, lapsen perheen ja yhteistyötahojen kanssa. Työskentelyn tavoitteena on etsiä vaihtoehtoisia ratkaisuja perheen ongelmiin, jotka vaikuttavat haitallisesti lapsen kehitykseen, hoitoon ja kasvatukseen. (Saastamoinen 2010, 90).

Vastaanottokodin perustehtävänä on turvata ja tukea lapsen kasvua ja kehitystä sijoituksen aikana. Lapsen sijaishuollossa saama hoito ja kasvatusta pitävät sisällään lapsen perushoidon ja arjesta huolehtimisen. Sijaishuollon tehtävänä on järjestää lapselle hänen etujaan palveleva

tasapainoinen ja turvallinen kasvuympäristö ja -olosuhteet sekä taata lapsen fyysinen ja psyykkinen turvallisuus. Lapsen kanssa työskentelevien aikuisten tulee kohdella lasta niin, että hän tuntee saavansa osakseen ymmärrystä ja hyväksyntää sekä hellyyttä, huolenpitoa ja turvaa. Lapsen kuulluksi tuleminen ja kokemus ymmärretyksi tulemisesta ovat ensiarvoisen tärkeitä osa-alueita sijaishuoltoa toteutettaessa. (Saastamoinen 2010, 2 - 3).

Auroran vastaanottokoti on tarkoitettu kiireellistä sijoitusta tarvitseville alle 13-vuotiaille lapsille. Sijoituksen aikana lapsen ja perheen tilannetta sekä tuen tarvetta arvioidaan yhteistyössä vanhempien ja lapsen sosiaalityöntekijän kanssa. Arvioinnin kautta selvitetään onko lapsen mahdollista palata kotiinsa vai valmistellaanko lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle.

3 Kehittämishankkeen tarve ja lähtökohdat

Forsberg, Ritala-Koskinen ja Törrönen (2006, 14) näkevät sosiaalityön kentällä vallinneen viime vuosina kasvavan kiinnostuksen kehittää ja tutustua lasten kohtaamiseen sekä lasten kanssa työskentelyyn suunnattuihin työmenetelmiin.

Lapsilähtöisten työmenetelmien kehittämistyö on Forsbergin ym. (2006, 16) mukaan aloittanut sosiaalityön auttamisen tapojen muutoksen yksinomaan keskusteleavasta sosiaalityön perinteestä kohti erilaisia toiminnallisia menetelmiä, tukimateriaalia ja työvälineitä, joiden käyttö keskusteleavan sosiaalityön rinnalla palvelee etenkin lapsiasiakkaiden kuulluksi ja ymmärretyksi tulemistä. Känkänen (2006, 129) myötäilee Forsbergin ym. (2006, 16) näkemystä taide- ja kulttuurilähtöisten työmenetelmien selkeästä tarpeesta osana tiedon ja ymmärryksen syventämistä sosiaalityön sektorilla etenkin lastensuojelussa, jossa joudutaan Känkäsen mukaan työskentelemään toistuvasti tiedon katvealueella.

Kehittämishankkeen tarkoituksena on tuottaa kuvitettu lastenkirja, joka antaa lastensuojelusektorin työvälineskaalaan taidelähtöisen työmenetelmän lapsen kanssa toimimiseen. Lastenkirja kohdennetaan ensisijaisesti työvälineeksi vastaanottokotien omaohjaajatyöskentelyyn. Pyrkimyksenämme on kuitenkin olla rajaamatta lastenkirjan kohderyhmää vain vastaanottokoteihin, sillä koemme lastenkirjalle olevan tarvetta ja käyttöpotentiaalia myös muilla lastensuojelusektorin osa-alueilla.

Asiantuntijahaastatteluiden lisäksi kuvitettua lastenkirjaa kehittämässä ovat Auroran vastaanottokodista jo asiantuntijatahona haastattelussa mukana ollut Pirjo Huhtaa ja

Koivulan osaston vastaava ohjaaja Paula Keski-Nirva. Kuvitetun lastenkirjan tarinaa kehitetään toimintatutkimuksen piirtein edellä mainittujen henkilöiden kanssa.

3.1 Haastattelut

Toteutimme kaksi asiantuntijahaastattelua, jotka toimivat pohjana kuvitetun lastenkirjan rungon luomiselle. Ensimmäinen haastattelu toteutettiin Pirjo Huuhaalle (Huhtaa 2012), Auroran vastaanottokodin sosiaaliohjaajalle. Toinen haastateltava oli Sirpa Saavala (Saavala 2012), Naulakallion hoito- ja kasvatuskotien päiväosaston sosiaaliohjaaja. Molemmalla haastateltavalla on vankka työkokemus lastensuojelusektorilla. Asiantuntijahaastatteluiden avulla kartoitettiin lastensuojeluprosessia lapsen näkökulmasta, työvälineiden käytön laajuutta ja monimuotoisuutta omaohjaajatyöskentelyssä sekä esimerkkejä lastensuojelun asiakkaista, niin lapsikohtaisia kuin perhemalleja, joiden pohjalta kuvitetun lastenkirjan henkilöhahmojen luominen voitiin aloittaa.

Valitsimme teema- ja avoimen haastattelun yhdistelmän asiantuntijahaastatteluiden perusrungoksi, sillä koimme niiden yhdistämisen tarjoavan meille parhaat mahdollisuudet saada tarvitsemamme informaatio, mutta myös tietoa, jota emme osanneet etsiä varsinaisilla haastattelukysymyksillä. Teemat rakensimme tarvitsemamme informaation pohjalle ja avoin haastattelu toi haastattelutilanteisiin rentoutta ja mahdollisti keskustelun ohjaamisen molempien haastateltavien kohdalla hiljaisen tiedon osa-alueelle ja esimerkkeihin lastensuojelulapsilla usein ilmenevistä käyttäytymismalleista ja suhtautumisesta itseän, perheeseen ja lastensuojelun piirissä työskenteleviin henkilöihin.

Jaoimme haastattelukysymykset neljän eri teeman alle, joita olivat

1. Lastensuojelun asiakkuusprosessi. Kysyimme lastensuojeluasiakkuuteen johtavia tekijöitä ja lastensuojeluprosessin etenemisen perusrunkoa.
2. Tunnetty lastensuojelussa. Kysymyksien välityksellä paneuduttiin lasten tunteiden tunnistamiseen ja ilmaisuun painottaen haastateltavien henkilökohtaisia näkemyksiä ja kokemuksia siitä, miten lapsen kanssa nimitään ja käsitellään tunteita sekä mitä tunnettyvälineitä haastateltavat ovat käyttäneet työssään.
3. Omaohjaajatyöskentely. Selvitimme, millä tavoin lapset kokevat omaohjaajatyöskentelyn haastateltavien näkökulmasta sekä mitä omaohjaajuus merkitsee ja kuinka sitä käytännössä toteutetaan haastateltavien työpaikoilla.
4. Lastenkirja. Kysyimme, mitä asioita haastateltavat näkivät tärkeäksi käsitellä, huomioida ja mahdollisesti välttää lastenkirjaa toteutettaessa.

Molemmat haastattelut litteroitiin, jotta pystyimme etsimään ja vertailemaan niiden yhtymäkohtia, analysoimaan saatua informaatiota ja nostamaan niistä lastenkirjan rungon luomisen kannalta oleelliset asiat esille.

3.2 Haastattelut lastenkirjan pohjana

Lastensuojelun asiakkuusprosessia kartoittavan teemaosuuden litteroinnin koonnissa oli havaittavissa selkeitä yhtymäkohtia haastateltavien välillä: Lastensuojelunasiakkuuteen johtavina syinä molemmat haastateltavista mainitsivat tärkeimpinä vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä lasten, erityisesti murrosiän saavuttaneiden, koulunkäyntivaikkeudet. Toinen haastateltavista nosti esiin myös lasten rötöstelyn ja päihteidenkäytön, vanhempien vaikeudet rajata lastaan sekä lasten fyysisen ja henkisen kaltoinkohtelun yleisinä syinä lastensuojelun asiakkuuden alkamiselle.

Tunnetun osuutta käsiteltäessä molemmat haastateltavista pitivät ikävää ja erilaisia pelkoja päällimmäisinä tunnetiloina, joita lastensuojelun asiakkuus herättää lapsissa. *”Äidin tai isän ikävää on tosi vaikea sanoa ääneen vieraalle ihmiselle täällä et pitää jaksaa olla pärjäävä ja reipas, syödä ja nukkua ja leikkiä reippaasti”* (Huhtaa 2012). Pelontunteen aiheuttajiksi molemmat haastateltavat mainitsivat pimeän, pelon siitä, kuinka vanhemmat pärjäävät ja pelon kotiin palaamisen mahdottomuudesta sekä pelon ympäristön reaktiosta siihen, että lapsi asuu vastaanottokodissa. Myös apaattisuus, raivo, tunteiden hallitsemattomuus ja nimeämisen vaikeus, aggressiivisuus sekä ahdistuneisuus mainittiin haastatteluissa.

Tunnettyvälineiden käyttöä koskevissa kysymyksissä käytössä olevina tunnettyvälineinä mainittiin hymynaamamoneit, nallekortit, tunnepantomimeit, voimavarakortit ja Pesäpuu ry:n terapeuttiset tarinat. Haastateltavat korostivat arjen eri tilanteissa tapahtuvaa tunteiden sanottamista tärkeimpänä tunnetun osa-alueena konkreettisten tunnettyvälineiden rinnalla.

Omaohjaajaa käsittelevien kysymysten litteroinneissa havaitsimme kaksi toisistaan vahvasti eroavaa vastausta: Auroran vastaanottokodissa omaohjaajuuden merkitystä korostettiin selkeästi vähemmän kuin Naulakalliossa (Huhtaa 2012, Saavala 2012). Omaohjaajan roolin merkityksellisyyteen vaikutti Auroran vastaanottokodin osalta se, että kyseinen yksikkö on lapselle lyhytaikainen sijoituspaikka verrattaessa esimerkiksi pitkäaikaislaitoksiin ja perhekoteihin, joissa omaohjaajien merkitys on lapsen kannalta suurempi. Vastaanottokodissa lapsen tilannetta tulee arvioida varsin nopealla aikataululla ja vastuu arvioinnista on omaohjaajan lisäksi koko tiimillä. Omaohjaajan rooli vastaanottokodissa on pitää huolta siitä, että ”oman” lapsen asiat hoituvat, mikä tarkoittaa käytännössä päävastuuta virallisten asiakirjojen hoidosta ja muuta tiimiä tiiviimmistä yhteistyöstä lapsen perheen ja

sosiaalityöntekijän kanssa (Huhtaa 2012). Naulakalliossa omaohjaajan merkitys on selkeästi Auroraa suurempi: Jokaisella lapsella on kaksi omaohjaajaa, joista toinen on aina paikalla lapsen tullessa osastolle. Naulakalliossa järjestetään päivittäin omaohjaajakeskusteluja ja omaohjaaja on pääasiallisesti vastuussa lapsen asioista. Lapsen ja omaohjaajan suhde voi muodostua hyvinkin läheiseksi, sillä lapset saattavat olla päiväosastolla jopa kuusi vuotta (Saavala 2012).

Vastaanottokoteja ja niiden toimintaa koskevien kysymysten avulla tähtäsimme informaation keruuseen ja sen lapsille välittämiseen. Pyrkimyksenämme on, että lastenkirja toimisi lapsille informaatiolähteenä siitä, mikä on vastaanottokotien tehtävä ja tarkoitus. Huhtaa (2012) nosti tärkeäksi elementiksi sen, että lastenkirjan tulisi välittää lapselle viestiä siitä, että vastaanottokoti on turvallinen paikka, jossa lapsen perustarpeet turvataan. Vastaanottokodin tehtävänä on pyrkiä pitämään lapsen perhe koossa ja vastaanottokodissa arvostetaan lasten vanhempia. Tarkoituksena on toimia perheen hyväksi, ei perhettä vastaan.

Molemmat haastateltavat toivoivat, että lastenkirjassa korostettaisiin sitä, että vastaanottokotiin joutuminen ei ole koskaan yksin lapsen oma syy ja vastuu. Erityisen tärkeänä elementtinä lastenkirjan kannalta haastateltavat näkivät niiden asioiden löytämisen ja tuomisen tarinaan, joiden kautta lapsen saisi puhumaan omasta tilanteestaan ja ajatuksistaan. Molemmat haastateltavista korostivat lastenkirjan tarjoavan myös mahdollisuuden helpottaa lasten huolta vanhemmistaan kertomalla, että vanhemmat saavat tilanteessa apua yhtä lailla. Haastateltavat näkivät lastenkirjan mahdollisuutena selittää lapsille, miksi eri aikuiset esittävät samoja kysymyksiä, ja miksi näihin kysymyksiin on tärkeää jaksaa vastata. Apukysymyksiä ei koettu tarpeellisina, samaistumisen mahdollisuus päähenkilöön/henkilöihin sitäkin tärkeämpänä. (Huhtaa 2012, Saavala 2012).

Lastenkirjan päähenkilöstä keskusteltaessa toinen haastateltava näki päähenkilön vetäytyvänä lapsena, jonka on vaikea pukea tunteitaan ja ajatuksiaan sanoiksi. Toinen haastateltavista näki yhtälailla päähenkilön vetäytyvänä, ujona ja vähäsanaisena lapsena, joka voisi kirjassa mahdollisesti löytää väylän puhua ja tarjota mahdollisuuden siihen myös kirjaa lukevalle lapselle. Kumpikaan haastateltavista ei kokenut päähenkilön sukupuolella olevan merkitystä. Ensimmäisen haastattelun lopussa päädyimme siihen ratkaisuun, kirjaa lukevan lapsen samaistumisen mahdollisuutta tukeaksemme, että kirjan päähenkilö päättyy vastaanottokotiin vanhemman mielenterveys- ja päihdeongelmien vuoksi eikä päähenkilön oman käytöksen seurauksena, mikä oli alkuperäinen ideamme. Päätimme myös lisätä toisen tai kolmannen henkilön kirjaan, jotta mahdollisimman monelle lapselle löytyisi mahdollinen samaistumisen kohde. (Huhtaa 2012, Saavala 2012).

3.3 Kehittämishankkeen tavoitteet

Kehittämishankkeen tavoitteena on tehdä kuvitettu lastenkirja yhteistyössä Auroran vastaanottokodin kanssa perustuen Pirjo Huhtaan ja Sirpa Saavalan haastatteluista kerättyyn pohjamateriaaliin. Lastenkirjan tarkoitus on toimia välineenä tiedonkeruuseen, keinona antaa lapsille tietoa vastaanottokodista sadun muodossa, väylänä käsitellä lapsen kanssa lastensuojelun asiakkuuden herättämiä tunteita sekä auttaa hälventämään osaa lapsen tilanteeseensa ja tulevaisuuteensa kohdistuvista peloista. Kehittämishankkeessa rakennamme kuvitetun lastenkirjan rungon realistisen kertomuksen raameihin. Ylönen (2000, 88) kuvailee realistisen kertomuksen pyrkivän antamaan lapselle informaatiota siitä, mikä häntä todellisessa tilanteessa odottaa sekä poistamaan tiedon kautta lapsen ennakkoluuloja ja vähentämään uusien asioiden aiheuttamaa pelkoa.

4 Kehittämishankkeen tietoteoreettiset lähtökohdat

4.1 Tunnetaidot

Ihme (2009, 146) määrittelee tunnetaidon opituksi kyvyksi, joka voidaan jakaa henkilökohtaisiin tunnetaitoihin, joita ovat itsetuntemus, itsehallinta ja motivoituminen (ks. myös Goleman 2006). Isokorpi (2004, 19) näkee tunnetaidot tunnekokemusten ja ajattelun yhtälönä, jota pyritään kehittämään tunteita ja niiden merkityksiä tunnistamalla sekä käyttämällä saatua tietoa kehitystä palvelevasti. Isokorpi (2004, 19 - 22) jakaa tunnetaidon neljään tekijään, joita ovat tunteiden tiedostaminen itsessä ja toisissa sekä niiden ilmaiseminen, kyky helpottaa omia tunteitaan eli ajatusten ja toiminnan kautta tunnekokemusten laimentaminen, tunteiden tutkimisen ja oman tunnerakenteen tunnistamisen kautta saavutettava tunteiden ymmärtäminen sekä kyky hallita tunteita. Ihme (2009, 145) korostaa tunnereaktioiden syntyvän ihmisen sisäisen maailman, ajatus- ja käytösprosessien, kohtaamisessa ulkoisen todellisuuden kanssa.

Isokorpi (2004, 127) painottaa tunteiden tunnistamisen ja hallinnan oppimisen olevan lapsen tulevaisuuden kannalta jopa tiedollista oppimista ja tiedon hankkimista tärkeämpää, sillä oppiakseen uusia asioita tehokkaasti ja tarkoituksen mukaisesti, lapsi tarvitsee toimivan tunnepohjan oppimansa käsittelyyn. Tunnetaitojen opettelu Ihme (2009, 145) määrittelee syvennettyjen ja laajennettujen sosiaalisten taitojen oppimiseksi.

Aikuinen nimeää lapsen kokemat ja ilmaisemat tunteet. Tunteiden nimeämisellä pyritään tunteiden syiden ja aiheuttajien ymmärtämiseen sekä tunteiden hallinnan oppimiseen. Leikki ja sadut muodostavat otollisen oppimisväylän erilaisten tunteiden harjoittelulle,

tunnistamiselle ja kokemiselle. Lapsen on oleellista muodostaa kyky kertoa, näyttää ja vastaanottaa erilaisia tunteita. (Isokorpi 2004, 127 - 130).

4.2 Tunnetyövälineet

Lastensuojelua koskevien ratkaisujen teossa vaikuttavat kullekin ajalle ominaiset yhteiskunnan arvot, normit ja lait (Forsberg & Linnas 2004, 234). Asiakkaan asema on kokenut vuosien kuluessa muutoksia kautta sosiaalialan sektorin. Lastensuojelutyössä muutos asiakkaan asemassa näkyy etenkin avoimuuden lisääntymisenä ja työmenetelmien tasavoistumisena. Aiemmin asiakkaat nähtiin sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuuden passiivisina kohteina, nykyisin sosiaalityö on lähtökohdiltaan yhteistyöhön ja tasavertaisuuteen pohjautuvaa. Lapsen asema lastensuojelun ensisijaisena asiakkaana on korostunut ja lapsen kuulluksi tulemistä pyritään tukemaan lapsilähtöisten työmenetelmien ja -välineiden avulla.

Väliavaara (2008, 95) korostaa työvälineiden käytön merkitystä lastensuojelutyössä niiden lapsen osallisuutta ja itsetuntoa tukevan luonteen vuoksi. Välineiden käyttö auttaa aikuista ja lasta rakentamaan luontevaa vuorovaikutusta sekä tarjoaa mahdollisuuden lähestyä hienovaraisesti vaikeita ja kipeitä asioita. Väliavaara (2008, 96) kokee luovien ja toiminnallisten työmenetelmien antavan lapselle mahdollisuuden purkaa kokemuksiaan ja tunteitaan sekä työskentelyn auttavan lasta ymmärtämään omia elämäkokemuksiaan ja helpottavan tai parhaimmillaan vapauttavan lapsen mahdollisista itsesyytöksistä ja häpeäntunteesta.

4.3 Tunnetyövälineenä satu

Seppänen ym. (2010, 243) näkevät satujen ja tarinoiden mahdollistavan lapselle vaikeiden asioiden käsittelyn turvallisen välimatkan päästä. Satujen ja tarinoiden hahmoihin samaistumisen kautta voidaan käsitellä lapselle itselle tärkeitä ja ajankohtaisia asioita. Asioita, joiden suora kohtaaminen ja joista dialogisesti keskusteleminen voivat olla lapselle liian haastavia. Seppänen ym. (2010, 243) korostavat etäisyyden antavan lapselle uusia näkökulmia ja lisää tilaa tunteiden ilmaisemiselle.

Ylönen (2000, 28) korostaa satujen roolin merkitystä lapsen henkisen hyvinvoinnin ja kehityksen tukijoina: Lapsi voi samaistua sadun henkilöhaamoon tai tuntea itselleen läheiseksi sadun henkilön, joka tapahtumien edetessä oppii luottamaan itseensä ja sadussa saamiinsa uusiin ystäviin tai selviytyy yksin haastavissa tilanteissa. Ylönen (2000, 64) korostaa, ettei samaistumisen kohteen tule olla täysin toisten avun varassa tai muiden ohjailtavissa, vaan hänen toimintansa tulee olla sadun tapahtumien ja loppuratkaisun kannalta merkityksellistä.

Tällainen henkilöahmo antaa lapselle esimerkin siitä, että jokainen voi vaikuttaa omaan elämäänsä tekemillään valinnoilla ja teoilla.

Pyrimme luomaan kehittämishankkeeseen terapeutin sadun elementtejä. Ylönen (2000, 63) kuvailee terapeuttien satujen sisältävän asioita, joiden avulla pyritään koskettamaan lasta tunnetasolla: Lapsi voi käydä omia vaikeuksiaan ja menetyksiään läpi sadun luomien mielikuvien kautta sekä havaita satujen henkilöissä ja tapahtumissa yhtäläisyyksiä omiin kokemuksiinsa.

5 Kehittämishankkeen metodologiset asetelmat

5.1 Toimintatutkimus

Toimintatutkimuksen juuret voidaan paikallistaa 1920- ja 1930-lukujen progressiivipedagogien, edistyksellisten kasvatustieteen pioneerien, ajatuksiin.

Toimintatutkimuksen teoreettiseksi isäksi mielletään kuitenkin sosiaalipsykologi Kurt Lewin, joka loi toimintatutkimuksen peruskäsitteet yhteistoiminnallisuus, demokraattisuus sekä teoriaa ja käytäntöä muuttava luonne, 1940-luvulla. (Metsämuuronen 2008, 223).

Metsämuuronen (2008, 222) kuvailee toimintatutkimusta osallistuvaksi ja osallistavaksi tutkimukseksi, jonka avulla pyritään ratkaisemaan käytännön ongelmia sekä parantamaan ja ymmärtämään sosiaalisia käytäntöjä entistä syvällisemmin (ks. myös Syrjälä 1994). Heikkinen, Rovio ja Syrjälä (2008, 10) myötäilevät Metsämuuronen näkemystä määritellessään toimintatutkimuksen lähtökohdan seuraavasti: ”Tutkimusta tehdään aidoissa oloissa siten, että siitä on mahdollisimman paljon käytännön hyötyä.”

Toimintatutkimuksen pyrkimyksenä on siis vastata johonkin toiminnassa havaittuun ongelmaan tai kehittää jo olemassa olevaa käytäntöä (Metsämuuronen 2008, 222). Heikkinen (2008, 17) korostaa toimintatutkimuksen luonnetta ajallisesti rajattuna tutkimus- ja kehittämisprojektina, jonka tarkoituksena on uusien toimintatapojen suunnittelu ja kokeilu. Metsämuuronen (2008, 223) tarkentaa toimintatutkimuksen prosessille luonteenomaisiksi ominaisuuksiksi kolme tekijää, joita ovat tutkimuksen kohteena oleva muutoksille altis sosiaalinen käytäntö, toiminnan spiraalinen kehä sekä osallistujien vastuullisuus itselleen ja toisilleen.

Toimintatutkimukseen kuuluu prosessin syklisyys, jonka yksi sykli pitää sisällään suunnittelun, toteutuksen, havainnoinnin ja reflektoinnin kehän. Yhtä suunnitelmaa seuraa kokeilu, joka johtaa kokemusten pohjalta parannettuun suunnitelmaan. Prosessin lopputulos hioutuu

lopulliseen muotoonsa useiden peräkkäisten suunnittelu- ja kokeilusyklien kautta. (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2008, 19-35).

5.2 Prosessikuvaus

Prosessikuvauksemme pohjautuu Metsämuurosen (2008, 225, kuva III.5.) esittelemään toimintatutkimuksen kulun kuvaukseen:

1. Arkipäivän tilanteesta lähtevän ongelman identifiointi, arviointi ja muotoilu:
Idea kuvitetusta lastenkirjasta työvälineenä lapsen kuulluksi tulemisen ja tunnetaitojen opettelu väylänä.
Idean jäsentely ja muokkaaminen käytännön toteutuksen mahdollistavaan muotoon.
2. Alustava keskustelu ja neuvottelu asiasta kiinnostuneiden osapuolten välillä:
Yhteistyötahojen kartoitus: Yhteydenotto Auroran vastaanottokotiin ja Naulakallion päiväosaston sosiaaliohjaajaan asiantuntijahaastattelujen keräämiseksi.
Asiantuntijahaastatteluiden toteutus.
3. Aiemman tutkimuskirjallisuuden etsiminen:
Teoreettisen perustan ja muiden saman aihepiirin kehittämishankkeiden kartoitus.
Kehittämishankkeen uudelleen identifiointi.
4. Ensimmäisessä kohdassa muotoillun ongelman muokkaaminen ja uudelleen määrittäminen:
Kehittämishankkeen muokkaaminen ja uudelleen määrittäminen.
Auroran vastaanottokodin työntekijöiden kanssa yhteistyön tiivistäminen lastenkirjan kehittämisessä.
5. Tutkimuksen kulun suunnittelu:
Kehittämishankkeen suunnittelu.
Metodologian vaihtuminen käytäntötutkimuksesta toimintatutkimukseen.
Kehittämishankkeen prosessin kulun suunnittelu.
6. Tutkimuksen arvioinnin suunnittelu:
Kuvitetun lastenkirjan arvioinnin suunnittelu ja tutkimuksellisen osuuden määrittely.
7. Uuden projektin käynnistäminen:
Lastenkirjan rungon suunnittelu, teko ja yhteistyökumppaneille lähettäminen.
Kirjan tarinan kehittäminen yhteistyökumppaneiden kanssa.
Kirjan kuvitus tarinan valmistuttua.
8. Aineiston tulkinta ja projektin arviointi:
Lastenkirjan käyttökokeilu Auroran vastaanottokodissa omaohjaajatapaamisessa.
Ohjaajalta saadun palautteen perusteella mahdollisten muutosten teko kirjaan.
Kehittämishankkeen tuloksen arviointi.

Lastenkirjan painatus.

Kuvitetun lastenkirjan kehittäminen käynnistyi asiantuntijahaastatteluista saadun aineiston analysoinnilla. Metsämuuronen (2008, 242) kuvailee varsinaisen aineiston analyysin alkavan aineiston purkamisesta muotoon, jossa analysoiminen on mahdollista.

Asiantuntijahaastattelut litteroitiin ja niistä karsittiin lastenkirjan kannalta epäolennainen tieto. Litteroidusta aineistosta haettiin niin lastenkirjan teoriaperustan kannalta keskeinen informaatio kuin käytännön toteuttamiseen käytettävä tieto esille.

Aineiston ja teoreettisen tiedon pohjalta luotiin tarinan runko, jota lähdettiin muokkaamaan yhdessä yhteistyötahojen kanssa sähköpostin ja tapaamisten kautta kunnes tarina muovautui lopulliseen muotoonsa. Tarinan saatua lopullinen muotonsa kirjan kuvituksen suunnitteli ja toteutti Taideteollisen korkeakoulun opiskelija Ruut Joensuu.

Lastenkirjan tarinallisen osuuden ja kuvituksen valmistuttua, lastenkirja vietiin testattavaksi Auroran vastaanottokodin omaohjaajatunnille ennen lastenkirjan painatusta mahdollisten muutosten toteuttamisen mahdollistamiseksi. Palautteen avulla arvioimme lastenkirjan toimivuutta ja kehittämismahdollisuuksia. Palaute sovittiin vastaanotettavaksi siinä vaiheessa kehityshankkeen prosessia, että palautteen myötä ilmitulleet tarpeelliset muutokset lastenkirjaan olisivat olleet toteutettavissa. Muutostarpeita ei palautteen myötä kuitenkaan tullut ilmi.

6 Kuvitettu lastenkirja: Eelis

6.1 Päähenkilö ja muut kirjan henkilöt

Lastenkirja kertoo Eelis-nimisestä pojasta, joka sijoitetaan vastaanottokotiin. Eelis on asunut kotona äidin ja mummin kanssa, mutta mummin joutuessa sairaalahoitoon sijoittaa sosiaalityöntekijä Eeloksen lasten vastaanottokotiin. Kirjassa ei vastata suoraan kysymyksen, miksi Eelis ei voi asua äitinsä luona ilman mummia, mutta tarinassa viitataan äidin alkoholinkäyttöön.

Kirjassa käsitellään Eeloksen ohella myös Sara-nimisen tytön ja Henkka-nimisen pojan tarinoita. Eeloksen suhdetta äitiin ja mumiin tarkastellaan tarinan edetessä muistojen, puhelinkeskustelujen ja tapaamisten kautta. Vastaanottokodin työntekijöistä Eeloksen omaohjaaja ja sosiaalityöntekijä on nostettu esiin.

6.2 Rakenne ja juoni

Kuvitettu lastenkirja perustuu Ylösen (2000, 14) sadun rakenteen kuvaukseen, jossa edetään alun ongelmista auttajien ja esteiden kautta tapahtuvaan oppimiseen. Ylönen (2000, 14) kuvailee sadun alkavan kriisistä, joka etenee lopun ratkaisuun päähenkilön elämässä tapahtuvan muutoksen myötä. Ylösen sadun rakenteen kuvaus toimii kuitenkin vain osviittana tarinalle, sillä toimintatutkimukseen pohjaavan lastenkirjan luominen tekee tiukan strukturoidun rakenteen noudattamisesta mahdotonta.

Lastenkirja alkaa Eeliksen kuvailulla vastaanottokodissa olemisesta, tiloista, muista lapsista ja aikuisista. Kirjassa kerrotaan vastaanottokodin arjesta, koulussa käymisestä, harrastuksista ja muista arjen rutiineista. Kirja etenee vastaanottokodin tarkoitukseen, sekä syihin miksi vastaanottokodissa ollaan ja mihin sieltä lähdetään.

Kirjassa kuvaillaan Eeliksen ja muiden lasten erilaisia tilanteita: Eelis vastaanottaa äidiltään ensimmäisen puhelun, Henkan isä tulee käymään vastaanottokodissa, kun taas Sara vierailee jo tulevassa sijoitusperheessä. Myös lasten väliset vuorovaikutussuhteet ovat mukana kerronnassa. Eelis kuvailee ja muistelee omaa elämäänsä ja tapahtumia, syitä vastaanottokodissa olemiseen. Kirjan juoneen kuuluu myös Eeliksen ja sosiaalityöntekijän tapaaminen sekä vierailu mummin luona sairaalassa.

Kirja loppuu tilanteeseen, jossa Eeliksen äiti ja mummi tulevat vierailulle vastaanottokotiin. Eeliksen tilanne on jätetty tarkoituksella arvoitukseksi, jotta kirjaa lukevat voivat itse rakentaa tarinalle lopun.

7 Kehittämishankkeen arviointi

Heikkinen, Huttunen, Kakkori ja Tynjälä (2008, 171) näkevät toimintatutkimusta arvioitaessa keskeiseksi elementiksi toimivuus periaatteen, jonka mukaan onnistunut toimintatutkimus on yhtä kuin entistä parempi uusi käytäntö. Kehittämishankkeemme arvioinnin kohteena onkin valmistunut lastenkirja, ei hankkeen prosessi, kehittämishankkeen toimintatutkimuksen piirteitä omaavan sisällön vuoksi.

Toimitimme valmiin kirjan Auroran vastaanottokotiin, jossa arviointi toteutettiin. Ennen käytännön koekäyttöä asiakastilanteessa vastaanottokodin sosiaaliohjaaja Pirjo Huhtaa perehtyi Eelis-kirjaan ja antoi siitä suullisesti oman arvionsa. Olimme sopineet jo aiemmin, että kirja jää kyseisen tapaamisen yhteydessä vastaanottokotiin koekäyttöön.

omaohjaajatapaamiseen, jossa arvioinnin painopiste oli vastaanottokodin työntekijän antamassa palautteessa. Keräsimme palautetta lastenkirjan toimivuudesta suoraan sitä testanneelta ohjaajalta ja hänen kauttaan välillisesti lapselta. Palautteenkeruuvälineenä toimi Pirjo Huhtaan kanssa laadittu palautelomake (Liite 2).

Vastaanottokodin työntekijän antama arviointi Eelis-kirjasta perustui 9-vuotiaan lapsen omaohjaajatunnilla toteutettuun koekäyttöön. Palautteesta kävi ilmi, että työntekijä koki kirjasta olleen hyötyä selvennettäessä lapselle vastaanottokodin tarkoitusta ja syytä, miksi lapsi on tullut Auroran vastaanottokotiin. Palautteessa kerrottiin kirjan auttaneen lasta muodostamaan selkeän kuvan siitä, kuka sosiaalityöntekijä on ja mitä hän tekee. Työntekijä koki kirjan tarjoavan hyvän keskustelupohjan ja nosti palautteessaan esille jokaisen kirjan sivun tarjonnan ainakin yhden keskusteluaiheen. Työntekijä kuvaili lapsen olleen vähäsanainen ja kieltäneen kysyttäessä saaneensa kirjasta vertailumuistoja. Hän oli kuitenkin kirjan lukemisen aikana kertonut työntekijälle tärkeän mielipiteen jatkoaan koskien.

Kirjan koekäytön arviointi painottui voimakkaasti työntekijään, sillä kyseessä on ensisijaisesti työväline eikä kirjaa ole tarkoitettu lapsen itsenäiseen tutustumiseen. Halusimme kuitenkin kartoittaa työntekijältä kerätyn palautteen yhteydessä suppeasti lapsen reaktioita tarinaan ja sen mahdollisesti synnyttämiin vertailumuistoihin. Auroran vastaanottokodilta saatu palaute on ollut hyvin myönteistä, kannustavaa ja tukevaa kirjan ensimmäisestä kappaleesta valmiiseen teokseen. Koekäyttöä varten tulostettu ensimmäinen kirjallinen versio jäi heidän pyynnöstään vastaanottokotiin, sillä sitä tahdottiin käyttää ennen lastenkirjan virallista julkaisua ja painatusta.

8 Pohdinta

Eelis-kirjan ensisijainen kohderyhmä ovat vastaanottokotien ohjaajat, mutta kirjaa voidaan hyödyntää laajemminkin lastensuojelusektorilla, vaikka Eeloksen tarinan keskeisenä toimintaympäristönä on vastaanottokoti. Arviointikeskustelun yhteydessä Auroran vastaanottokodissa nähtiin kirjan potentiaali vastaanottokotien ohella vastaanottoperhetoiminnassa. Pohdimme lastensuojelusektorin muita kirjasta mahdollisesti hyötyviä tahoja ja näemme siinä potentiaalin ainakin avohuollon sektorille ja sosiaalityöntekijöiden asiakastapaamisiin.

Eeloksen tarinaa emme näe tarpeelliseksi jatkaa tämän kirjan jälkeen, mutta kirjassa esiintyneiden Sara-tytön ja Henkka-pojan tarinoissa olisi mielestämme mahdollisuudet jatkaa yhtä kirjaa kirjasarjaksi. Eelis-kirjassa Sara muuttaa asumaan sijaisperheeseen, jonka arkea ja Saran tunteita voisi käsitellä omassa teoksessaan. Eelis-kirjassa Henkka-pojan tarina jää

kesken, mutta ajatuksenamme oli läpi kirjan johdattaa tarinaa siihen suuntaan, että lukijalle välittyy kuva siitä, että Henkka tulee palaamaan kotiin vanhempiensa luokse. Henkan tarinaa voisi Saran lailla jatkaa omassa teoksessa, jossa käsiteltäisiin Henkan paluuta kotiin ja perheen tukemista jatkossa avohuollon tukitoimin.

Lastensuojelun sektorilla olisi monta potentiaalista ympäristöä uusia lastenkirjoja varten. Keskusteluissa Auroran vastaanottokodin sosiaaliohjaajan kanssa tuli vahvasti esiin Eelis-kirjan tapaisten työvälineiden niukka saanti ja vahva tarve. Eeliksien suurimpana antina näemme sen tarjoaman mahdollisuuden selventää lapsille kuvitetun tarinan kautta lastensuojelujärjestelmää ja sen työntekijöiden roolia sekä mahdollisuuden peilata omia tunteitaan turvallisen etäisyyden päästä.

Kehittämishankkeen toteutumisen ehdottomana edellytyksenä olivat prosessin alkuvaiheen asiantuntijahaastattelut. Niiden rooli konkretisoituu tarkasteltaessa kehityshankkeen raporttia ja valmista Eelis-kirjaa rinnakkain. Haastatteluista saatu informaatio loi rungon kirjan tarinalle ja johdatti sen muodostumista läpi kirjoitusprosessin. Mahdollista kirjasarjan kehitystä pohdittaessa näemme oleellisena osana kirjoittajan vahvan sosiaalialan tuntemuksen tai yhteistyötahon, jolta tietoisuus löytyy.

Muuttuva yhteiskunta, lyhenevä lapsuus ja lisääntyvät mielenterveysongelmat, tai niiden tunnistamiseen vaadittavan ammattitaidon ja keinojen kasvava määrä, asettavat uusia haasteita sosiaalialalle. Lastensuojelun kohtaamien nykyisten ja tulevien haasteiden varalle on tärkeää panostaa työn ja työvälineiden kehittämiseen. Tarvitaan uusia menetelmiä, uusia välineitä, uusia Eeliksiä.

9 Kehittämishankkeen eettisyys

Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2007, 23) korostavat tutkimuksen tekemisen edellyttävän monien eettisten kysymysten huomioimista. Vilkkä (2005, 29) kuvailee hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen sitoutuneen tutkijan aloittavan tutkimuseettisestä keskustelusta ja palaavan siihen tutkimuksen lopuksi riippumatta siitä, millä, missä ja kuka tutkimusta tekee. Vilkkä (2005, 29) korostaa hyvän tieteellisen käytännön velvoittavan kaikkia tutkimusta toteuttavia samalla tavoin, mutta koemme etiikan ja hyvän tieteellisen käytännön noudattamisen olevan erityisen lähellä koulutusalaamme. Sosiaaliala on tiiviisti kytköksissä etiikkaan ja kehittämishankkeen toimintaympäristönä oleva lastensuojelu toi eettisyyden roolin kehittämishankkeen keskiöön.

Hirsjärvi ym. (2007, 24) näkevät tutkimusaiheen valinnan tutkijan ensimmäisenä eettisenä ratkaisuna, sillä tutkija joutuu aihevalinnan yhteydessä vastaamaan kysymyksiin miksi hän valitsee aiheen ja millä ehdoilla hän sitä lähtee toteuttamaan. Kehittämishankkeemme alussa pohdimme kysymyksiä mitä teemme, miksi teemme ja miten teemme. Idea lastenkirjasta lähti kasvamaan henkilökohtaisen kiinnostuksemme pohjalta tehdä jotain toiminnallista ja konkreettista, jotain, mikä tukisi lapsen kuulluksi tulemistä. Ensimmäinen eettinen haaste kehittämishankkeelle olikin joutuessamme vastakkain sen tosiasian kanssa, että emme voineet sanoa olevamme päteviä luomaan työvälinettä lastensuojelun sektorille ilman tukea sektorin tuntevilta tahoilta. Otimme yhteyttä Auroran vastaanottokotiin, koska meistä olisi ollut ammattieettisesti arveluttavaa työstää lastenkirjan kaltaista työvälinettä ilman vankkaa lastensuojelun asiantuntemusta. Tämä osoittautui oman eettisen pohdintamme ja kehittämishankkeen eettisyyden kannalta erittäin tärkeäksi ratkaisuksi.

Hirsjärvi ym. (2007, 25) tuovat esille ihmistieteissä nousevan etenkin tiedonhankinnan saralla usein eettisiä ongelmia esimerkiksi ihmisarvon kunnioittamisen ja tutkimukseen osallistuvien henkilöiden tutkimukseen suostumisen takana olevan tiedon osa-alueilla.

Kehittämishankkeeseen osallistuneet tahot, Auroran vastaanottokoti, vastaanottokodin Koivula-osaston vastaava ohjaaja ja asiantuntijahaastattelujen sosiaaliohjaajat, ovat osallistuneet kehittämishankkeeseen vapaaehtoisesti ja antaneet luvan käyttää omia nimiään kehittämishankkeen yhteydessä. Asiantuntijahaastatteluissa kerätyn tiedon käyttö kehittämishankkeessa ei vahingoita haastateltavia ja kysymykset oli muotoiltu yleisluontoisiksi, sillä tiedonhankinta tähtäsi informaation keruuseen kirjan rungon luomiseksi. Haastateltavia informoitiin ennen haastattelua tiedon käyttötarkoituksesta. Kirjan koekäyttö toteutettiin Auroran vastaanottokodissa anonymistisesti sekä ohjaajan että lapsen osalta eettisyyttä kunnioittaen.

Vilka (2005, 30) näkee tiedonhankinnan saralla hyvän tieteellisen käytännön tarkoittavan sitä, että tutkijat käyttävät eettisesti kestäviä tiedonhankintamenetelmiä ja tutkimusmenetelmiä. Tiedonhankinnassa kehittämishanke nojautuu vahvasti sosiaalialan tieteelliseen kirjallisuuteen sekä tutkimusmenetelmien osalta tutkimusta ja kehittämistä käsittelevään kirjallisuuteen. Lastenkirja perustuu valtaosin asiantuntijahaastatteluissa kerättyyn tietoon, mutta haastatteluissa kerättyä tietoa tukivat tunnetaidot ja tunnetyövälineitä käsittelevät kirjallisuuslähteet.

Lähteet

Bardy, M. (toim.). 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 5-18.

Heikkinen, L.T.H. & Huttunen, R. 2008. Toimintatutkimus tieteenä. Teoksessa Heikkinen, L.T.H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 184-201.

Heikkinen, L.T.H., Huttunen, R., Kakkori, L. & Tynjälä, P. 2008. Totuuden ongelma. Teoksessa Heikkinen, L.T.H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 163-177.

Heikkinen, L.T. H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.). 2008. Lukijalle. Teoksessa Heikkinen, L.T.H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistuseura, 9-10.

Heikkinen, L.T.H, Rovio, E. & Kiilakoski, T. 2008. Toimintatutkimuksen käytäntö. Teoksessa Heikkinen, L.T.H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 77-127.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Huhtaa, P. 2012. Auroran vastaanottokodin sosiaaliohjaajan haastattelu. 11.9.2012. Auroran vastaanottokoti. Espoo.

Ihme, I. 2009. Arviointi työvälineenä. Lasten ja nuorten kasvun tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Isokorpi, T. 2004. Tunneoppia. Parempaan vuorovaikutukseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Känkänen, P. 2006. Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 129-148.

Laiho, K. 2010. Lastensuojelu. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. Sosiaalityön käsikirja. Toinen, uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Metsämuuronen, J. 2008. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Opiskelijalaitos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Saavala, S. 2012. Naulakallion hoito- ja kasvatuskotien päiväosaston sosiaaliohjaajan haastattelu. 15.10.2012. Naulakallion päiväosasto. Helsinki.

Satka, M., Karvinen-Niinikoski, S., Nylund, M. & Hoikkala, S. 2005. Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Seppänen, P., Hansen, M., Janhunen, T., Kytöpuu, K., Salo, S., Seppänen, S., Tapio, N. & Vilén, M. 2012. Perhetyön työkalupakki täydentyy. Teoksessa Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N., Toivanen, R. (toim.) Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Väliavaara, C. 2008. Lapsilähtöisiä vuorovaikutuksen välineitä. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ylönen, H. 2000. Loihditut linnut. Satujen merkitys lapselle. Helsinki: Tammi.

Liitteet

Liite 1 Anomus opinnäytetyön asiantuntijahaastatteluun

Liite 2 Palautelomake

Laurea Ammattikorkeakoulu
Otaniemen yksikkö
Sosiaalialan koulutusohjelma

Outi Hokkanen
Hanna Kanerva

ANOMUS OPINNÄYTETYÖN ASiantuntijahaastatteluun

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa työväline, kuvitettu lastenkirja, yhdessä työelämän kumppaneiden kanssa. Työllä pyritään luomaan lapsen näkökulmaan perustuva työväline, jonka avulla lastensuojelussa työskentelevät henkilöt voivat käsitellä lastensuojelun asiakkuuden herättämiä tunteita yhdessä lapsen kanssa, kun asiakkuuden perusteena on lapsen itseä tai kehitystä vaarantava käytös. Työväline kohdennetaan ensisijaisesti omahoitajatyöskentelyyn.

Asiantuntijahaastattelun tarkoituksena on kartoittaa lastensuojelusektorin asiakkuusprosessia, tunnettyötä ja hankkia työvälineen kannalta oleellista tietopohjaa. Asiantuntijahaastatteluista saatu materiaali toimii pohjana työvälineen kehittämiseksi.

Noudatamme tiedonhankinnassa ja aineiston käsittelyssä luottamuksellisuutta ja totuudellisuutta. Kiinnitämme erityistä huomiota siihen, ettei opinnäytetyöstä koidu mitään haittaa siihen osallistuville henkilöille.

Annan luvan käyttää asiantuntijahaastattelun materiaalia opinnäytetyössä:

Espoossa 11/9/2012

Allekirjoitus/ nimenselvennys

Palautelomake

Eelis

27.11.2013

Outi Hokkanen
Hanna Kanerva

Täyttäisitkö palautelomakkeen 15.11.2013 mennessä? Kiitos.

Koitko kirjasta olevan hyötyä selittämään lapselle

- a) Mikä vastaanottokoti on
- b) Kuka sosiaalityöntekijä on tai mitä sosiaalityöntekijän tapaamisessa tehdään

Miten havaitsit lapsen reagoivan kirjan tarinaan?

Pääsitkö keskustelemaan tunteista, joita lapsessa heräsi tai saitko kirjasta keskustelutärppejä?

Tuliko lapselle vertailumuistoja?

Koitko kirjan omaohjaajatyötä tukevana? Suositteletko muille?

Muutosehdotuksia,
mihin ja miksi?